

# સત્સંગ બાંધપાટિકા

સંપાદક : શાસ્ત્રી હરિકેશવદાસજી (ગાંધીનગર)

વાત છે બ્રેકની

- શાસ્ત્રી હરિપ્રિયદાસ (ગાંધીનગર)

જેતલપુરમાં સ્વામિનારાયણ ભગવાન સ્વયં બિરાજી મહામોટો યજ્ઞ કરાવી રહ્યા હતા. પોષ સુદ એકાદશીનો દિવસ હતો. સંતોએ મહારાજની આગળ વિનંતી કરી. હે મહારાજ બધા સંતોની ઈચ્છા છે કે તમારું પૂજન કરવું છે. સ્વામિનારાયણ ભગવાન કહે છે - સારૂ, ઘણું સારૂ. બધાજ સંતો આવો અને અમારું પૂજન કરી લો. અને વિશાળ સભા ભરાઈને બેઠી હતી એમાં એક પછી એક સંતો સભામાં શ્રીજી મહારાજની પાસે આવવા માંડ્યા. સૌ પ્રથમ પૂજન કરવા માટે પાંચ સંતો ઉભા થયાં.

એમાં સૌથી પહેલું નામ આવે છે સ્વામી રામદાસભાઈ, ભક્તચિંતામણીમાં નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ જ્યાં પાંચસો પરમહંસના નામ લખ્યા છે એમાં પણ રામદાસભાઈનું નામ પહેલું જ લખ્યું છે. રામદાસભાઈ બહુ જુના સંત હતા. એટલું જ નહીં, મહારાજે ભરી સભા વચ્ચે એમને એક હોદ્દો આપેલો. એમનું નામ તો સ્વામી રામદાસજી હતું પણ શ્રીજી મહારાજે ભરી સભા વચ્ચે નક્કી કર્યું કે આજથી આરંભીને આ રામદાસજી સંત છે એ અમારા મોટાભાઈ છે. મહારાજને વળી ભાઈની શી જરૂર કે એક સંતને ભાઈ બનાવ્યાં ! જે સંતો ભાઈને, બાપાને ભત્રીજાને બધું છોડીને સાધુ થયા છે એને પાછી ભાઈની પ્લેટ ચોંટાડવાની ! શ્રીજી મહારાજે ખુલાસો કર્યો કે, “હે ભક્તો ! અમે એ રામદાસજીને એટલા માટે ભાઈ બનાવીએ છીએ, કેમ કે રામદાસભાઈ સ્પષ્ટ વક્તા છે. સાચું કહી દે તેવા સંત છે અને નિષ્પ્રાપ છે. જેવા અંદર તેવા બહાર.

મનસ્યેકમ્ વચસ્યેકમ્ કર્મવ્યેકમ્ મહાત્મનામ્

એ સાચા મહાત્મા છે. મન વચન અને કર્મ એમાં એક જ સરવાળો છે. અમારી ક્યાંક ભૂલ થતી હોય તો અમને વહે એવાં એક સંત તો જોઈએ જ એટલે અમે એમને ભાઈ બનાવ્યાં છે.

રામદાસભાઈને શ્રીજી મહારાજ કહે છે, આજથી તમે

અમારા ભાઈ અને તમને જ્યાં એમ થાય કે, અમારી ક્યાંક ભૂલ થાય છે તો અમને તમારે કહેવું. એટલા માટે શ્રીજી મહારાજે રામદાસજીને ભાઈ બનાવ્યા. ત્યારથી સત્સંગમાં રામદાસભાઈ તરીકે જ ઓળખાતાં પણ મહારાજનું આ આચરણ આપણાં ઉપદેશ માટે છે.

સત્સંગમાં, સમાજમાં કે કુટુંબમાં ગમે એવા મોટા હો છતાં એકની સાથે આત્મીયભાવથી રહેવું જ જોઈએ. તો તમને એ વઢી શકે, કહી શકે. આ તું શું કરે છે ? તને આ શોભે ? બધા તમારાં વખાણ કરશે - તમે બહુ સારાં છો, બહુ ડાહ્યા છો. પણ એક જણ વઢે એવું જોડાણ કોઈની સાથે જોઈએ. બધાંજ પંપાળે, બધાં જ વખાણે એમાં તો બહુ જોખમ છે. બહુ ભય છે. તમે વાહનની યાંત્રિક વ્યવસ્થા જાણતા હો તો સ્કુટર, ગાડી, રેલ્વે, બસ, ટ્રક કે વિમાન કે સ્ટીમર આ વાહનો ચલાવનારો જ્યારે આગળ બેઠો હોય ત્યારે તેની પાસે બધા કંટ્રોલ હોય છે. પણ એમાં એક કંટ્રોલ એવો હોય કે ગમે એવું ગતિમાન વાહન હોય એને સટાક દઈને ઉભું રાખી દે, બ્રેક મારી દે. ગમે એવા વાહન હોય જરૂર પડે ત્યારે ઉભા રાખવાનું એક સાધન બ્રેક છે. બ્રેક વગરનાં વાહનમાં બેસવું એતો ભય છે, બહુ જોખમ છે. તો માણસને બ્રેક કઈ ? માણસને બ્રેકની બહુ જરૂર છે, વાહન કરતાંય વધુ જરૂર છે.

જેની સાથે આપણે પ્રેમ હોય, લાગણી હોય, ભાવ હોય આપણું મન સર્મખ્યુ હોય એ આપણી બ્રેક છે. ગમે ત્યારે આપણને વઢી શકે, ઉભા રાખીને કહી શકે, અટકાવી શકે. સત્સંગમાં કે સમાજમાં સુખી થવું હોય તો એવો ભાવ એક વ્યક્તિ સાથે તો જરૂર બાંધી રાખવો. ગોપાળાનંદ સ્વામી પોતાની વાર્તામાં કહે છે - “આ સત્સંગમાં જેને કોઈ વઢનાર નથી, એ અભાગીયામાં અભાગીયો છે.” સ્વામિનારાયણ ભગવાને પોતાના આચરણથી શીખવાડ્યું કે સત્સંગમાં એક જણ સાથે તો એવું મન બાંધી રાખવું કે આપણને વઢી શકે. એ પ્રેરણા આપવા શ્રીજી મહારાજે આ સંત રામદાસજીને ભાઈ બનાવ્યાં.

મિત્રો ! બહુ સુંદર વાત છે ને ? તો તમે પણ તમારા જીવનમાં કોઈ એક વ્યક્તિ એવી નક્કી કરી રાખજો કે જે તમને વઢે, તમારી ભૂલ થતી હોય તો ઠપકો આપીને ભૂલ સુધારે. પછી ભલે મમ્મી હોય કે પપ્પા હોય કે ગુરુ હોય પણ કોઈ એક વઢનાર તો જોઈએ જ ..... તોજ સત્સંગમાં સમાજમાં તમારી પ્રગતિ અખંડ ટકી રહેશે.

## શ્રી સ્યામિનાગચાર્યા

### ભગવાન ભક્તની રક્ષા કરે છે

- નારાયણ વી. જાની (ગાંધીનગર)

ભગત અને જગતની વાત બહુ ન્યારી હોય છે. ભગવાનના ભક્તો સતત એક વાતનું અનુસંધાન રાખી જવાબદારી સમજી સંસારનું નિર્વહન કરતા હોય છે. સુખ કે દુઃખ બંને પરિસ્થિતિમાં ભગવાનનું સતત અનુસંધાન રાખી પ્રભુ ભક્તિનું બળ અવિરત રાખે છે. જ્યારે જગતના જીવો સુખની પરિસ્થિતિમાં સંસાર સાગરમાં આનંદથી જીવતા હોય છે. સગા-સંબંધી, વહેવાર, માન-મોભો, સુખ-વૈભવ, ભોગ-વિલાસમાં જીવન પસાર કરતા રહે છે. પણ આ વાતમાં, આ ધમાલમાં તેને ખબર પડતી નથી કે કાળ પોતાની તરફ મોઢું ફેરવીને તાકી રહ્યો છે. ભલે આ રીતે કહેવાતા આનંદથી હું જીવું છું પણ કોઈક વિચિત્ર શક્તિ, કોઈ અગમ્ય દુઃખ મારા તરફ આંખો ખોલીને જોઈ રહ્યું છે. સુખ ક્યારે દુઃખમાં પરિવર્તિત થઈ જાય છે તેની સંસારી જીવોને ખબર પણ પડતી નથી. પણ એક વાત સત્ય છે કે સંસારમાં ભગવાન, સત્સંગ, સંત સમાગમ સિવાય કાંઈ સુખદાયી નથી.

“સુરપુર, નરપુર, નાગપુર એ ત્રીનમે સુખનાહી,  
સુખ હે હરિકે ચરન મે, કાં સંતન કે માંહી.”

આ વાતની સમજણ શ્રીમદ્ ભાગવતના અષ્ટમસ્કંધમાં ગજેન્દ્ર મોક્ષની કથામાંથી પ્રાપ્ત થાય છે. ગજેન્દ્ર નામનો એક હાથી હતો. તે બે-ત્રણ હાથણીઓ અને પાંચ-સાત બચ્ચાંઓના કુટુંબમાં સુખેથી જીવતો. ત્રિકુટ નામના પર્વતની તળેટીમાં સુંદર સરોવર અને લીલું છમ જંગલ હતું. તેમાં તે પોતાના કુટુંબ સાથે વિહાર કરતો. મનમાં વિચારતો કે હું ખુબ સુખી છું. મારા બચ્ચાં, મારી હાથણીઓ મને ખૂબ વફાદાર છે. સુખ-દુઃખ કે કોઈ પણ મુશ્કેલીમાં આ બધાં મારી સાથે ઉભા રહી મને મદદરૂપ થશે તેવી ધારણામાં તે ગૌરવથી ફરતો હતો.

એક દિવસની વાત છે. આ ગજેન્દ્ર હાથીએ તેની હાથણીઓ અને બચ્ચાં સાથે સરોવરના પાણીમાં પ્રવેશ કર્યો. પાણી સૂંઢમાં ભરી ભરીને ગજેન્દ્ર અને તેનું કુટુંબ એક બીજા ઉપર છાંટવા લાગ્યા. પરમાનંદથી સરોવરના પાણીમાં વિહરવા માંડ્યા. સંસારી કુટુંબનું એક દ્રશ્ય જાણે અહીં દેખાઈ રહ્યું હતું. આ રીતે જ્યાં આનંદ વિનોદ ચાલી રહ્યો હતો ત્યાં અચાનક મહા મોટા મગરે ગજેન્દ્રનો પગ પકડ્યો.

મગરનું બળ પાણીમાં અનેક ગણું હોય છે. સુખના સમયમાં ઘડિયાળ જાણે ઝડપથી ગતિ કરતું હોય છે. પણ જ્યારે દુઃખ આવી પડે ત્યારે ઘડિયાળના કાંટા જાણે થંભી ગયા હોય તેવો આભાસ થાય છે. ગજેન્દ્રમાં તો બળ ઘણું હતું તેથી શરૂઆતમાં તો તેણે બચવા માટે ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પણ તેમાં સફળતા મળી નહી.

હાથીને આ રીતે બચવાના પ્રયત્નો કરતો જોઈ હાથણીઓને પણ અંદાજ આવ્યો કે હાથીને મગરે પકડ્યો છે. શરૂઆતમાં તેમણે થોડા પ્રયત્નો કર્યા. પણ લાગ્યું કે હવે આ હાથી બચી શકશે નહી. જ્યાં આશાનો અંત થતો જણાયો કે હાથણીઓ અને બચ્ચાં સહુ પાણીમાંથી બહાર નીકળી ગયા. બૂમો પાડતો, ચીસો પાડતો અને નિરાધાર થયેલો ગજેન્દ્ર ધીમે ધીમે ઊંડા જળમાં ખેંચાવા લાગ્યો. હવે હાથીનું મૃત્યુ લગભગ નક્કી જણાવા લાગ્યું. હાથણીઓ અને બચ્ચાં કિનારો પણ છોડી દઈ પોતાના નિવાસ સ્થાને પહોંચી ગયા. સંસારમાં જીવને જ્યારે દુઃખ આવી પડે ત્યારે કોઈ સહારો આપતું નથી.

સુખનો સમય હોય ત્યારે બધા જ કહેતા હોય કે કંઈ પણ કામ હોય તો કહેજો. ચિંતા શું કરો છો ? જરૂર પડ્યે અડધી રાતે બોલાવજો પણ ખરેખર મુશ્કેલી આવે ત્યારે ભર બપોરે પણ કોઈ દેખાય નહી. સંસારની આ અજબ લીલા છે. મોઢેથી સારી સારી વાતો કરનારા સમય આવે ત્યારે સરી જતા હોય છે. જેને પોતાના માન્યા હોય, અંગત માન્યા હોય તે પણ તરછોડીને જતા રહે છે. આ અનુભવ જ્યારે ગજેન્દ્રને થયો ત્યારે તેણે બહુ વિચાર કર્યો. હવે હું શું કરું ? હવે ક્યાં જાઉં ? હવે તો માત્ર એક જ આશા છે જો પરમાત્મા બચાવે તો જ મારૂ રક્ષણ થાય. આવી પડેલા દુઃખના સમયે આ ગજેન્દ્રને પરમાત્મા યાદ આવ્યા. ગજેન્દ્ર પરમાત્માનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો. હે ઈશ્વર ! હે પરમાત્મા ! સુખ-દુઃખના દાતા ! દયાળુ ! હું મૃત્યુના મુખમાં જઈ રહ્યો છું, મારું બળ ઘટતું જાય છે. હે પ્રભુ ! મારી રક્ષા કરો.

આજુ બાજુ નજર દોડાવી, કોઈ એવી વસ્તુ દેખાય છે કે જે ભગવાનને અર્પણ કરી શકું ! અત્યારે શું આપી શકું ? પહેલા ભગવાન યાદ આવ્યા હોત તો જંગલના પુષ્પો, ફળો વગેરેથી કેટલી બધી સેવા કરી શક્યો હોત ! પણ જીંદગી આખી સંસાર પાછળ ખર્ચી નાંખી પણ તે કોઈ અત્યારે કામ નથી લાગતું. પાણીમાં ખેંચાતા ખેંચાતા તેની નજર કમળના

(અનુ. પેજ નં. ૨૩ ઉપર)

## શ્રી સ્વામિનારાયણ

પુષ્પ ઉપર પડી. પોતાની સૂંઢ વડે તેણે પુષ્પ ખેંચ્યું અને આકાશમાં ઉંચે ધર્યું અને પરમાત્માની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

જ્યારે ભક્ત એક આર્તનાદથી, એક નિષ્ઠાથી સાદ પાડે તો તેની રક્ષા કરવા પ્રભુ ઉતાવળા થઈ જાય છે. પ્રભુ ઉતાવળા ઉતાવળા હરિ સ્વરૂપે પધાર્યા છે.

“ગરૂડ તજીને પાળા પધાર્યા, ગજ સારૂં મહારાજ.”

હરિસ્વરૂપે પધારી પ્રભુએ ગજને મગરના મુખમાંથી છોડાવ્યો. ગજેન્દ્રને મૂળ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થઈ. અને તે પોતાના લોકમાં ચાલ્યો ગયો.

મિત્રો ! ગજેન્દ્ર મોક્ષની આ જે કથા છે તે સંસારમાં જે રચ્યા પચ્યા રહેતા અને સગા-વ્હાલાની સરભરામાં

ભગવાનને ભૂલી જતા જીવાત્માઓ માટે લાલ બત્તી સમાન છે. પોતાની ફરજનું પાલન કરવું જોઈએ તે સારી વાત છે. પણ એક વાતનું અનુસંધાન સતત જોઈએ જ કે પરમાત્મા અને સત્સંગ સિવાય કાંઈજ હિતકારી નથી. જો જીવાત્મા આ વાતનું અનુસંધાન રાખીને પરમાત્માનું ભજન કરે તો બેડો પાર થઈ જાય.

સ્વામિનારાયણ ભગવાને આપણા ઉપર કેવી કૃપા કરી છે. દેવ, આચાર્ય સંત અને શાસ્ત્રના શરણમાં રહેલા ભક્તો આવી વિપત્તિમાં ફસાતા નથી. કારણ કે સદા પ્રગટ અને સદા પ્રત્યક્ષ શ્રીહરિ પોતાના ભક્તોની રક્ષા કરવામાં તત્પર રહે છે..